

УДК 657

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2025-3-6>**Косова Т.Д.**

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Державного некомерційного підприємства
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»

Бабій Ю.А.

здобувач вищої освіти ступеня «магістр»
Державного некомерційного підприємства
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»

Іванова А.В.

здобувач вищої освіти ступеня «бакалавр»
Державного некомерційного підприємства
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»

Kosova Tetiana, Babii Yurii, Ivanova Anastasiia

State Non-Commercial Company
"State University "Kyiv Aviation Institute"

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ, АНАЛІЗУ ФІСКАЛЬНОЇ ПРОЗОРОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СИСТЕМІ ДЕШЕДІНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL SUPPORT FOR ACCOUNTING, CONTROL AND ANALYSIS OF FISCAL TRANSPARENCY OF BUSINESS ENTITIES IN THE SYSTEM OF DE-SHADOWING OF THE NATIONAL ECONOMY

Встановлено, що забезпечення фіскальної прозорості є вимогою міжнародного та національного законодавства, а також створює конкурентні переваги для суб'єктів господарювання. Доведено, що у системі дешедінізації вона виступає основним фільтром, який допомагає виявляти порушення, стимулює добровільну сплату податків і створює рівні умови для всіх учасників ринку. Показано, що Україна впроваджує низку інструментів фіскальної прозорості. Визначено, що в умовах воєнного стану адміністрування ПДВ в Україні балансує між фіскальними інтересами держави та потребою підтримки бізнесу. Узагальнено особливості і зміни адміністрування ПДВ в умовах воєнного стану в Україні. Показано, що при збереженні експорту товарів об'єктом, який оподатковується за нульовою ставкою ПДВ, відшкодування затримувалося або здійснювалося частково у зв'язку з дефіцитом бюджету. Діагностовано проблеми та виклики адміністрування податків в умовах воєнного стану в Україні. Обґрунтовано основні шляхи підвищення фіскальної прозорості на основі організаційно-методичного забезпечення обліку, контролю, аналізу.

Ключові слова: організаційне, методичне, забезпечення, облік, контроль, аналіз, фіскальна прозорість, суб'єкти господарювання, система, дешедінізація, національна економіка.

It has been established that ensuring fiscal transparency is a requirement of international and national legislation and also creates competitive advantages for business entities. It has been proven that in the de-shadowing system it acts as the main filter that begins to show violations, stimulates voluntary tax payment and creates conditions for all market participants. It is shown that Ukraine is implementing a number of fiscal transparency tools: the Spending.gov.ua portal for tracking budget transactions; the ProZorro public procurement system; regular publication of budget execution reports; integration of EU requirements for financial transparency. It has been determined that under martial law, VAT administration in Ukraine balances between the fiscal interests of the state and the need to support business, and the main goals are: ensuring budget revenues, preventing abuse, and providing justified exemptions. The features and changes in VAT administration under martial law in Ukraine are summarized: business

support; preservation of budget revenues; adaptation to new business conditions; introduction of temporary benefits and exemptions; simplification of administration for small businesses; problems with automatic budget VAT reimbursement; implementation of fiscal control based on temporary relaxation of risk criteria; blocking of tax invoices on grounds of fictitiousness; introduction of permission to submit VAT declarations with a delay without the application of fines; permission to pay taxes after the situation stabilizes in certain regions. It is shown that while maintaining the export of goods by an entity taxed at a zero VAT rate, reimbursement was delayed or partially implemented due to budget deficits. Problems and challenges included: loss or damage to primary documents, moving the business to safe territories, which required re-registration, changes in bank details, etc. The main ways of increasing fiscal transparency based on organizational and methodological support for accounting, control, and analysis are substantiated, which include: budget publicity; e-governance; improvement of financial reporting in the public sector based on international standards and information disclosure; anti-corruption mechanisms; fiscal decentralization; education and awareness of citizens.

Keywords: organizational, methodological, support, accounting, control, analysis, fiscal transparency, business entities, system, de-shadowing, national economy.

Постановка проблеми. Актуальність фінансової прозорості суб'єктів господарювання зростає в умовах глобалізації, цифровізації економіки та підвищених вимог до доброчесності бізнесу. Це поняття стосується відкритості та чесності в оподаткуванні, фінансовій звітності, а також відповідності діяльності підприємств податковому законодавству.

Актуальність дослідження фінансової прозорості на сьогодні визначається чинником боротьби з ухиленням від оподаткування (зростання міжнародного тиску на компанії, які використовують офшори, схеми агресивного податкового планування). Також Україна запровадила низку ініціатив: *BEPS (Base Erosion and Profit Shifting)* – розмивання бази та переміщення прибутку), автоматичний обмін фінансовою інформацією, контрольовані іноземні компанії. Євроінтеграційні процеси вимагають від України гармонізації податкової політики та прозорості як частини Угоди про асоціацію. Вирішення питань запобігання корупції та тінізації економіки потребує розробки і реалізації прозорої фінансової політики підприємств, яка має сприяти: зниженню тіньових оборотів; підвищенню рівня довіри між бізнесом і державою; покращенню умов добросовісної конкуренції.

Актуальність забезпечення фінансової прозорості суб'єктів господарювання також пояснюється зростанням вимог інвесторів. Інвестори оцінюють не лише прибутковість, а й рівень відкритості та податкової відповідальності компаній. Прозорість у фінансових операціях є ключом до ESG-рейтингу, який дедалі частіше використовується у корпоративному фінансуванні. Важливими є інструменти забезпечення довіри споживачів і репутація бізнесу. Компанії, що відкрито демонструють податкову доброчесність, мають більше довіри з боку суспільства, ЗМІ та партнерів. Зростає попит на «етичний бізнес», особливо серед молодого покоління споживачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організаційно-методичного забез-

печення обліку, контролю, аналізу фінансової прозорості суб'єктів господарювання в системі детінізації національної економіки знаходиться у центрі уваги багатьох учених. Гасанов С. С., Кудряшов В. П., Балакін Р. Л. узагальнили зарубіжний досвід забезпечення прозорості операцій у фінансовій сфері, обґрунтували перспективи його використання в Україні [1, с. 36]. Касперович Ю. В. трактує фінансову прозорість як інструмент протидії гібридній війні [2, с. 83]. Носенко Д. В. зауважує, що агресивне податкове структурування може стати загрозою суверенних національних інтересів [3, с. 270]. У працях Бортнік Н. В., Афоніної А. М. [4], Дубинської О. С., Костюченко О. О. [5] досліджено особливості правового регулювання та обліково-аналітичний механізм відшкодування ПДВ, виявлено проблеми і напрями вдосконалення обліку розрахунків із ПДВ на підприємствах України. Оригінальними є дослідження Жилкіної Ю. В., Єдинак Т. С. [6], Макаренка А. П., Мусійченко О. Г. [7], присвячені проблемам організації обліку ПДВ на умовах аутсорсингу, удосконаленню оподаткування, обліку та аудиту розрахунків з ПДВ з метою оптимізації податкового навантаження. Актуальні питання обліку ПДВ, діагностики його поточного стану, відображення в обліковій політиці підприємства, податкового планування, шляхи реформування знаходяться у центрі уваги таких учених як: Масіна Л. О., Гусев А. О. [8], Матрос О. М., Мельник Л. Ю., Михайловина С. О. [9], Мєліхова Т. О., Штепа В. В. [10]. Високо оцінюючи науковий доробок зазначених учених, слід зауважити на необхідності подальшого проведення досліджень, які поєднують питання організації обліку, контролю, аналізу податків та фінансової прозорості суб'єктів господарювання в системі детінізації національної економіки.

Мета статті – удосконалення організаційно-методичного забезпечення обліку, контролю, аналізу фінансової прозорості суб'єктів

господарювання в системі детінізації національної економіки

Виклад основного матеріалу дослідження.

Прозорість є ключовий критерієм для доступу до європейського ринку та міжнародних інвестицій. Фіскальна прозорість – це відображення у звітності повної та достовірної інформації про доходи, витрати, податкові зобов'язання; відкритість у стосунках з податковими органами; добровільне розкриття податкових ризиків та структури корпоративного управління.

Законодавчі та інституційні ініціативи в Україні у частині забезпечення фіскальної прозорості суб'єктів господарювання пов'язані зі створенням електронного кабінету платника податків; реалізацією інструментів забезпечення прозорості звітності великих компаній (*CBCR – Country-by-Country Reporting*).

Фіскальна прозорість суб'єктів господарювання в системі детінізації національної економіки – це ключовий інструмент державної політики, спрямований на зниження рівня тіньової економіки, підвищення ефективності податкового адміністрування, зміцнення податкової дисципліни та формування довіри до державних інститутів.

Фіскальна прозорість – це відкритість та доступність інформації про: фінансово-господарську діяльність суб'єктів підприємництва; обсяг отриманих доходів; обсяги сплачених податків; використання державних ресурсів. Це передбачає декларування реальних доходів і витрат, чесне ведення бухгалтерського обліку та подання правдивої звітності.

Роль механізмів у процесі детінізації економіки полягає у забезпеченні фіскальної прозорості суб'єктів господарювання в системі детінізації національної економіки, а саме:

- зменшення ухилення від оподаткування – прозорі суб'єкти не можуть приховувати доходи;

- стимулювання добросовісної конкуренції – чесний бізнес не зазнає втрат через конкурентів у «тіні»;

- покращення адміністрування податків – завдяки електронному обліку, ризик-орієнтованому аудиту тощо;

- зростання бюджетних надходжень – за рахунок легалізації «прихованої» економічної активності;

- формування інституційної довіри – відкритість інформації підвищує довіру інвесторів і громадян до системи.

У табл. 1 наведено інструменти фіскальної прозорості та їх функції. Безкоштовне програмне рішення Державної податкової служби України у вигляді програмного реєстратора розрахункових операцій (ПРРО) – це офіційне програмне забезпечення, яке дозволяє суб'єктам господарювання проводити розрахункові операції з фіскалізацією в режимі онлайн без використання класичних РРО (касових апаратів). Його основна мета – спростити і здешевити ведення бізнесу, зокрема для малого підприємництва.

Безкоштовне ПРРО від ДПС представлено *desktop*-версією та мобільним додатком, його можна завантажити на офіційному сайті ДПС [11]. Функціонал: реєстрація розрахункових операцій; видача фіскального чека; передача інформації до ДПС в онлайн-режимі; робота з готівкою і безготівковими платежами; створення Z-звітів; облік товарів (опціонально); можливість роботи через КЕП (кваліфікований електронний підпис). Платформами є: *Windows*-додаток; веб-інтерфейс; мобільні додатки (*Android, iOS*) під назвою «ПРРОсто». Перевагами системи є: відсутність потреби у купівлі дорогого обладнання; підтримка ведення обліку онлайн; зручність для ФОПів 2–4 групи; можливість реєстрації ПРРО та касирів безпосередньо через Електронний кабінет

Таблиця 1

Інструменти фіскальної прозорості та їх функції

Інструмент	Функція
Електронне адміністрування податку на додану вартість (ПДВ)	Запобігає фіктивному формуванню податкового кредиту
Єдиний реєстр податкових накладних	Прозорість у взаєморозрахунках між платниками
Публічні бази даних (відкриті API Державної податкової служби (ДПС)). API – прикладний програмний інтерфейс (англ. Application Programming Interface)	Доступ до інформації про платників, їх ліцензії, судові рішення тощо
Камеральний та електронний аудит	Аналіз даних без безпосередніх перевірок
Реєстратори розрахункових операцій (РРО)/ Програмні РРО (ПРРО)	Контроль за розрахунковими операціями у сфері торгівлі та послуг
Фінансовий моніторинг	Виявлення схем відмивання коштів

Джерело: власна розробка

платника. Недоліками системи є: обмежений функціонал у порівнянні з комерційними аналогами (наприклад, інтеграція з обліковими системами); менш гнучкий інтерфейс; залежність від стабільного інтернет-з'єднання. Для роботи з безкоштовним ПРРО необхідно: зареєструватися в Електронному кабінеті; завантажити програму з сайту ДПС; авторизуватися через КЕП; налаштувати профіль касира та режим роботи; почати реєстрацію розрахункових операцій.

Законодавчим підґрунтям забезпечення фіскальної прозорості є: Податковий кодекс України, Бюджетний кодекс України, Закони України: «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Інструменти забезпечення фіскальної прозорості – це механізми, методи та практики, що спрямовані на відкритість, підзвітність та контроль за діяльністю держави у сфері збирання доходів та витрачання бюджетних коштів. Вони дозволяють громадськості, контролюючим органам і міжнародним партнерам оцінити ефективність та чесність фінансової політики держави.

Основні інструменти забезпечення фіскальної прозорості:

1. Бюджетна відкритість, яка передбачає: публікацію бюджету (проекту, затвердженого, змін, звіту про виконання); формування бюджету для громадян як спрощеної версії бюджету для розуміння широкою публікою; розробка бюджетів на основі середньо- та довгострокових прогнозів доходів/видатків.

2. Публічні звіти та статистика передбачає: регулярне оприлюднення даних про виконання бюджету, формування звітів про державний борг, дефіцит, надходження від податків; проведення аудиторських перевірок державних органів (Рахункова палата України, Державна аудиторська служба України); незалежних аудиторських служб, підрозділами внутрішнього аудиту;

Електронні інструменти представлені: порталами відкритих даних (наприклад, *Open Budget*, *Spending.gov.ua*); електронними аукціонами та *ProZorro* (контролю за державними закупівлями), електронним декларуванням доходів держслужбовців.

3. Антикорупційні механізми, представлені виявленням і попередженням зловживань бюджетними коштами; фінансовим моніторингом ризикованих операцій; залученням громадського контролю та розслідувань.

Імплементація міжнародних стандартів та ініціатив орієнтовано на: виконання рекомендацій МВФ, OECD, Світового банку; участь у міжнародних рейтингах та програмах: *Open Budget Index*, *PEFA*, *TADAT*.

4. Запровадження електронного адміністрування ПДВ дозволяє зменшити відшкодування «фіктивного ПДВ», а відкриті реєстри допомагають представникам бізнесу самостійно перевіряти контрагентів і уникати незаконних і нелегальних схем.

Адміністрування ПДВ в умовах воєнного стану в Україні зазнало низки змін, спрямованих на підтримку бізнесу, збереження надходжень до бюджету та адаптацію до нових умов господарювання. Основні особливості та зміни, які відбулися в адмініструванні ПДВ під час воєнного стану:

1. Тимчасові пільги та звільнення, які стосуються імпорту критично важливих товарів (на початку війни, пізніше – з обмеженнями); деякі гуманітарні поставки; постачання товарів та послуг оборонного призначення. Пільгові ставки (наприклад, 7%) застосовувалися до деяких видів діяльності, зокрема в аграрному секторі чи медичній сфері.

2. Спрощення адміністрування для малого бізнесу полягало у тому, що з 1 квітня 2022 року було дозволено ФОП та юридичним особам перейти на 3 групу єдиного податку зі ставкою 2% без сплати ПДВ. При цьому суб'єкти тимчасово виключалися з реєстру платників ПДВ. Цей режим діяв до серпня 2023 року, після чого був скасований.

3. Проблеми з автоматичним бюджетним відшкодуванням ПДВ полягали у тому, що в умовах воєнного стану суттєво уповільнився або був призупинений процес відшкодування ПДВ з бюджету. У результаті виникли значні затримки з перевірками декларацій, що ускладнило повернення коштів експорт орієнтованим компаніям. ДПС застосовували ризик-орієнтований підхід до перевірок платників.

4. Фіскальний контроль та блокування податкових накладних та розрахунку коригування продовжили функціонувати, однак було тимчасово послаблено критерії ризикованості (на початкових етапах); згодом посилено контроль за фіктивними операціями. Блокування податкових накладних залишалося серйозною проблемою для багатьох платників.

5. У частині декларування та звітності подання декларацій з ПДВ не було скасовано, але дозволялося подавати їх із затримкою без застосування штрафів (за певних умов); сплачувати податки після стабілізації ситуації в окремих регіонах (за зверненням платника). ДПС активно рекомендувала електронне подання звітності.

6. При збереженні експорту товарів об'єктом, який оподатковується за нульовою ставкою ПДВ, у зв'язку з дефіцитом бюджету, відшкодування затримувалося або здійснювалося частково; було підвищено увагу до правомірності експорту та перевірки експортних контрактів.

7. Проблемами та викликами були: втрата або пошкодження первинних документів, що ускладнювало підтвердження права на податковий кредит; переміщення бізнесу на безпечні території, яке вимагало перереєстрації, зміни банківських реквізитів тощо.

Підвищення фіскальної прозорості – це ключовий елемент ефективного державного управління, який сприяє зростанню довіри громадян до органів влади, зменшенню рівня корупції та підвищенню податкової дисципліни. Основні шляхи підвищення фіскальної прозорості включають:

1. Публічність бюджету, яка забезпечується відкритим доступом до інформації про державний та місцеві бюджети на всіх етапах: планування, затвердження, виконання та звітування. Основними інструментами є: публікація «Бюджету для громадян», який є спрощеною версією бюджету, зрозумілою для широкого загалу; проведення публічних слухань і консультацій із громадськістю при формуванні бюджету.

2. Електронне урядування шляхом запровадження онлайн-систем публічного моніторингу державних фінансів (наприклад, E-data, Spending.gov.ua) [12]; автоматизації обміну податковими даними між органами влади; розвитку електронного документообігу між платниками податків і контролюючими органами.

Покращення звітності досягається запровадженням міжнародних стандартів фінансової звітності у державному секторі (*IPSASB* – англ. *International Public Sector Accounting Standards Board*); регулярним оприлюдненням звітів Рахункової палати, Державної аудиторської служби, ДПС і Державного казначейства України; розкриттям інформації про податкові надходження за категоріями та регіонами.

3. Антикорупційні механізми забезпечуються створенням незалежних інституцій контролю (НАБУ, НАЗК) з прозорими процедурами призначення; відкритими реєстрами декларацій посадовців та бенефіціарних власників компаній; впровадженням обов'язкової оцінки фіскальних ризиків при формуванні політики.

4. Фіскальна децентралізація передбачає: надання органам місцевого самоврядування ширших повноважень щодо управління фінансами та прозорості звітності про їх використання; створення місцевих бюджетних онлайн-платформ для моніторингу витрат.

5. Навчання та обізнаність громадян реалізується проведенням кампаній із фінансової

грамотності, залученням громадських організацій до аудиту бюджетних процесів, підтримкою незалежних ЗМІ у сфері розслідувань використання бюджетних коштів.

Висновки з проведеного дослідження.

1. Встановлено, що забезпечення фіскальної прозорості є вимогою міжнародного та національного законодавства, а також створює конкурентні переваги для суб'єктів господарювання, сприяє стабільності, привабливості для інвесторів, формуванню здорового бізнес-середовища та зменшенню податкових ризиків. Доведено, що у системі детінізації забезпечення фіскальної прозорості виступає основним фільтром, який допомагає виявляти порушення, стимулює добровільну сплату податків і створює рівні умови для всіх учасників ринку.

2. Показано, що Україна впроваджує низку інструментів фіскальної прозорості: портал Spending.gov.ua для відстеження транзакцій бюджету; система публічних закупівель ProZorro; регулярна публікація звітів про виконання бюджету; інтеграція вимог ЄС щодо прозорості фінансів.

3. Визначено, що в умовах воєнного стану адміністрування ПДВ в Україні балансує між фіскальними інтересами держави та потребою підтримки бізнесу, а головними цілями є: забезпечення надходжень до бюджету, запобігання зловживанням і надання обґрунтованих послаблень.

4. Узагальнено особливості і зміни адміністрування ПДВ в умовах воєнного стану в Україні: підтримка бізнесу; збереження надходжень до бюджету; адаптація до нових умов господарювання; введення тимчасових пільг та звільнення; спрощення адміністрування для малого бізнесу; проблеми з автоматичним бюджетним відшкодуванням ПДВ; здійснення фіскального контролю на основі тимчасового послаблення критерій ризикованості; блокування податкових накладних за ознаками фіктивності; введення дозволу на подачу декларацій із ПДВ із затримкою без застосування штрафів; дозвіл на сплату податків після стабілізації ситуації в окремих регіонах.

5. Показано, що при збереженні експорту товарів об'єктом, який оподатковується за нульовою ставкою ПДВ, відшкодування затримувалося або здійснювалося частково у зв'язку з дефіцитом бюджету. Проблемами та викликами були: втрата або пошкодження первинних документів, переміщення бізнесу на безпечні території, яке вимагало перереєстрації, зміни банківських реквізитів тощо.

6. Обґрунтовано основні шляхи підвищення фіскальної прозорості на основі організаційно-методичного забезпечення обліку,

контролю, аналізу, які включають: публічність бюджету; електронне урядування; покращення фінансової звітності у державному секторі на основі міжнародних стандартів і розкриття інформації; антикорупційні механізми;

фіскальна децентралізація; навчання та обізнаність громадян.

Перспективою подальших досліджень є розробка пропозицій із впровадження Кодексу фіскальної прозорості в Україні.

Список використаних джерел:

1. Гасанов С. С., Кудряшов В. П., Балакін Р. Л. Зарубіжний досвід забезпечення прозорості операцій у фіскальній сфері та його використання в Україні. *Фінанси України*. 2015. № 11. С. 22–42.
2. Касперович Ю. В. Фіскальна прозорість як інструмент протидії гібридній війні. *Економіка та держава*. 2019. № 3. С. 78–84.
3. Носенко Д. В. Агресивне податкове структурування з залученням фіскально прозорих осіб як загроза суверенності національних податкових надходжень. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки*. 2023. № 8. С. 262–272.
4. Бортнік Н. В., Афоніна А. М. Особливості правового регулювання та обліково-аналітичний механізм відшкодування податку на додану вартість (value added tax). *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2018. № 6. С. 108–114.
5. Дубинська О. С., Костюченко О. О. Проблеми і напрями вдосконалення обліку розрахунків із податку на додану вартість на підприємствах України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 24(2). С. 5–8.
6. Жилкіна Ю. В., Єдинак Т. С. Проблеми організації обліку податку на додану вартість на умовах аутсорсингу. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 6(3). С. 94–101.
7. Макаренко А. П., Мусійченко О. Г. Удосконалення оподаткування, обліку та аудиту розрахунків з податку на додану вартість з метою оптимізації податкового навантаження. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 22. С. 30–36.
8. Масіна Л. О., Гусев А. О. Облік податку на додану вартість на підприємстві: поточний стан та шляхи реформування. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2021. Т. 20, вип. 2. С. 169–183.
9. Матрос О. М., Мельник Л. Ю., Михайловина С. О. Податок на додану вартість в аспекті формування облікової політики підприємства. *Modern economics*. 2020. № 23. С. 120–124.
10. Меліхова Т. О., Штепа В. В. Удосконалення оподаткування, обліку та аудиту податку на додану вартість для поліпшення податкового планування. *Агросвіт*. 2020. № 22. С. 34–42.
11. Програмні РРО. Єдиний державний вебпортал електронних послуг. Державна податкова служба України, 2025. URL: <https://tax.gov.ua/baneryi/programni-rro>
12. Єдиний веб-портал використання публічних коштів. Міністерство фінансів України, 2025. URL: <https://spending.gov.ua/new/about-portal>

References:

1. Hasanov S. S., Kudriashov V. P., Balakin R. L. (2015) Zarubizhnyi dosvid zabezpechennia prozorosti operatsii u fiskalnii sferi ta yoho vykorystannia v Ukraini [Foreign experience in ensuring transparency of operations in the fiscal sphere and its use in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, vol. 11, pp. 22–42. (in Ukrainian)
2. Kasperovych Yu. V. (2019) Fiskalna prozorist yak instrument protydii hibrydnoi viini [Fiscal transparency as a tool to counter hybrid warfare]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 3, pp. 78–84. (in Ukrainian)
3. Nosenko D. V. (2023) Ahresyvne podatkovye strukturuvannia z zaluchenniam fiskalno prozorykh osib yak zahroza suverennosti natsionalnykh podatkovykh nadkhodzen [Aggressive tax structuring involving fiscally transparent individuals as a threat to the sovereignty of national tax revenues]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka". Seriya: Ekonomichni nauky*, vol. 8, pp. 262–272. (in Ukrainian)
4. Bortnik N. V., Afonina A. M. (2018) Osoblyvosti pravovoho rehuliuвання ta oblikovo-analitychni mekhanizm vidshkoduvannia podatku na dodanu vartist (value added tax) [Peculiarities of legal regulation and accounting and analytical mechanism for value added tax refund]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, vol. 6, pp. 108–114. (in Ukrainian)
5. Dubynska O. S., Kostiuhenko O. O. (2019) Problemy i napriamy vdoskonalennia obliku rozrakhunkiv iz podatku na dodanu vartist na pidpriemstvakh Ukrainy [Problems and directions for improving the accounting of value added tax payments at Ukrainian enterprises]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 24(2), pp. 5–8. (in Ukrainian)
6. Zhylykina Yu. V., Yedynak T. S. (2019) Problemy orhanizatsii obliku podatku na dodanu vartist na umovakh autsorsynhu [Problems of organizing value added tax accounting under outsourcing conditions]. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*, vol. 6(3), pp. 94–101. (in Ukrainian)

7. Makarenko A. P., Musiichenko O. H. (2021) Udoskonalennia opodatkuvannia, obliku ta audytu rozrakhunkiv z podatku na dodanu vartist z metoiu optymizatsii podatkovoho navantazhennia [Improving taxation, accounting and auditing of value added tax calculations in order to optimize the tax burden]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 22, pp. 30–36. (in Ukrainian)
8. Masina L. O., Husiev A. O. (2021) Oblik podatku na dodanu vartist na pidpriemstvi: potochnyi stan ta shliakhy reformuvannia [Accounting for value added tax at the enterprise: current status and ways of reform]. *Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia*, vol. 20 (2), pp. 169–183. (in Ukrainian)
9. Matros O. M., Melnyk L. Yu., Mykhailovyna S. O. (2020) Podatok na dodanu vartist v aspekti formuvannia oblikovoi polityky pidpriemstva [Value added tax in the aspect of forming an enterprise's accounting policy]. *Modern economics*, vol. 23, pp. 120–124. (in Ukrainian)
10. Melikhova T. O., Shtepa V. V. (2020) Udoskonalennia opodatkuvannia, obliku ta audytu podatku na dodanu vartist dlia polipshennia podatkovoho planuvannia [Improving VAT taxation, accounting and auditing to improve tax planning]. *Ahrosvit*, vol. 22, pp. 34–42. (in Ukrainian)
11. State Tax Service of Ukraine (2025) Prohramni RRO. Yedynyi derzhavnyi vebportal elektronnykh posluh [Program RRO. Unified State Web Portal of Electronic Services]. Available at: <https://tax.gov.ua/baneryi/programni-rro> (in Ukrainian)
12. Ministry of Finance of Ukraine (2025) Yedynyi veb-portal vykorystannia publichnykh koshtiv [Unified web portal for the use of public funds]. Available at: <https://spending.gov.ua/new/about-portal>